

Година дрвета и портрети ликова и сцене
из романа „Доротеј“ Добрила Ненадића

МИРЈАНА ДРАГИЋ ЛЕХНЕР

ОТВАРА ДР ЧЕДОМИЛА МАРИНКОВИЋ, ИСТОРИЧАР УМЕТНОСТИ
ЈКЦ ЈЕВРЕЈСКА 16 ФЕБРУАР 1.-9. 2023.

ОТВАРАЊЕ СРЕДА 1. ФЕБРУАР 18 Ч

ЈЕВРЕЈСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР - БЕОГРАД

Миру Лехнер сам први пут видео једног дана на Рзаву, док је упркос несносној припеци цртала некакав пањ, који је бујица избацила на обалу.

Чини ми се да је то било у јулу 1965. године.

Био је свакако месец јул, али за годину баш нисам сасвим сигуран.

Пар стотина корачаји узводно, на Уском виру, збивала се уобичајена летња врева: дечурлија је јурчала по острву – спруду између два речна рукавца, по обали су се попут туљана излежавали потавнели трагаоци за здрављем јер се тих година унаоколо причало да сунце годи кожи и да продужава век, док су локални лафови и шмекери покушавали да скрену на себе пажњу извесне цице која је тих дана приспела у варош. Један је већ три ипо минута ронио дремајући на дну вира као баракуда, други је скакао ласту директно са пута, трећи је мазним и назалним гласом приповедао фришке фазоне са београдске штрафте, четврти је приказивао невиђени купаћи дрес директно прибављен са тршћанског Понте Роса.

Да, био је јул и биле су то оне године: нико од нас ништа није имао, што значи да нам је читав свет припадао, јер најлепше ствари су ионако бесплатне, довољно је да имаш очи и нешто духа.

Мира је седела на стени плавог шкриљца и цртала свој пањ. Не, дакле, онај лепо крајолик према југозападу, онај процеп између Клокоча и Жирава у позадини и окуку реке у првом плану, за којим би множина посегла.

Не знам да ли сам тада све то у потпуности схватао, но свакако сам наслућивао смисао Мириног избора.

Крајолик који јој се нудио био је одиста живописан, а пањ је био све друго сем леп. Чворугав, са покиданим жилама и са кором која је попут крпа са њега висила: да, био је то упечатљив приказ, драма, сурова борба преживљавања и опстанка.

Тако је почело наше пријатељство. Кажем то зато да бих нагласио: овде нисам да оцењујем, разврставам и објашњавам. Нисам објективан. Нити се, да право речем, као помало старомодан, пасе демодје, сналазим баш најбоље у замршеним преплетајима свих оних праваца.

Ја бих да јавим ово: мене је Мирино сликарство свих ових година крепило и соколило. Већу похвалу не бих ни умео да изрекнем, а ни за себе више не бих тражио.

Био је то на почетку, а такав је све до сада остао, чаровити свет трава и мравца, рогоза и врба, вилиних коњица и локвања, водених демона и барских утвара, вила језеркиња и вила бродарица. Када бих се мало боље загледао, угледао бих у плавкастој измаглици нимфу Калипсо. И Нептуна са трозупцем, окруженог свитом својих пратиља најада и пратилаца тритона.

Свет Мириних слика је лиричан и бајколик, али никада сладуљав и јефтино допадљив.

Она никада није направила ни један компромис.

Храбра и отресита, следила је свој путељак кроз густиш и врзину. Уосталом, зар то није њен омиљени пејзаж? Следила је само свој унутарњи компас.

Никада јој није било лако, али шта мари! То је судбина свих слободних и усправних људи који заслужују да се за њих каже: Ессе homo!

Добрило Ненадић

Година дрвета

и портрети ликова и сцене из романа „Доротеј“ Добрила Ненадића

Свет природе игра централну улогу у јеврејском закону, литератури и литургијским праксама. Иако је јудаизам у основи антропоцентричан, неколико савремених јеврејских мислилаца и рабина у САД и Израелу све више истиче да је централно веровање у јудаизму да је човекова мисија (од адама – „човек“ на хебрејском, до адама – „земља“ на хебрејском) да чува земљу у истом стању у каквом га је примио од Бога, њеног вечног и стварног „власника“. Широак је спектар мера којим јеврејски закон (халаха), већ више од три хиљаде година спроводи ову мисију у дело: од забране убирања плодова пре зрелости дрвета до забране сечења дрвећа и обавезе поштовања заповести о „одмарању“ земље сваке седме године. У јудаизму се чак сматра да, када се посече једно дрво, „његов крик три пута обиђе читаву планету“. Веровању да је данас пре свега потребно бринути о екологији посвећен је и празник Ту бишват – Нова година дрвета, када се у Израелу, али и у дијаспори, обично сади дрвеће.

Ова изложба цртежа, акварела и графика Мирјане Лехнер стога је посвећена природи у различитим њеним улогама: као самосталној теми али и као позадини наративних сцена.

Она је, такође, доста необично, посвећена и роману Добрила Ненадића Доротеј чији је главни лик љубитељ и познавалац природе.

Својевремено најчитанија књига на нашим просторима, једна од најтиражнијих књига српске књижевности XX века која је продата у скоро 300.000 примерака у преко 20 издања, преведена на многе светске језике и чак ушла у гимназијску лектуру, Доротеј је роман на ивици жанра, ни историјски, ни психолошки, ни полифони, ни љубавни, а опет класик који кроз више гласова својих јунака приповеда о калуђеру-видару у средњовековној Србији, странцу у овом свету, који страда са своје доброте и чисте љубави. Иако приповеда о једном далеком времену, епохи краља Милутина, Ненадић језиком данашњег човека, притом обогатеном и стилски савршеном, кроз исповедања тринаест приповедача-јунака која се међусобно смењују, плете универзалну причу о судбини човека кога ограничава сурово доба којем припада.

Мирјана Лехнер и Добрило Ненадић су се упознали у Ариљу, живописном градићу у западној Србији у којој је Мирјана, од детета, проводила лета код тетке, локалне „докторке“. Осим по малинама, Ариље је познато и по својој нетакнутој природи и Рзаву, најчистијој реци, са фонетски најизазовнијим именом.

Испоставиће се деценијама касније, да су се, тако, два мајстора пера, срела на том необичном месту једног летњег дана, док је Мирјана, у вреви једног јулског поднева на Рзаву, цртала један драматични пањ, не обазирјући се на све што се око ње дешавало, а о чему је Добрило оставио веома леп литерарни запис. Тако је рођено једно пријатељство чије домете, ни они сами, тада, нису могли да наслуте.

Када је, међу првима, још у рукопису прочитала роман Доротеј (који се тада, према Јелениној националности, још звао Гркиња) Мирјана Лехнер је пожелела да ликове из романа, на себи својствен, сликарски начин, оживи. Врсни графичар и изванредни илустратор, Мирјана се нашла пред изазовом да Добрилове речи преточи у ликове и сцене. И, као некада Микеланђело, и она се бацила у потрагу за стварним ликовима као инспирацијом за портрете из романа, проицљивим оком посматрајући људе око себе, на улици, пијаци и аутобусу, трагајући за јединственим комбинацијама црта психолошки комплексних ликова Доротеја и Јелене али и Димитрија и Дадаре...

Они су јој дуго измицали, баш као што је и читаоцу романа измицала јединствена нит приче о Доротеју, монаху и видару. И онда, када се већ чинило да су јој и Доротеј и његови саборци трајно измакли – пронашла их је користећи исту полифону структуру као што је и нарација у роману: комбинацијом ликова које је видела, којих се сећала и које је замислила. Тако је и данас, упркос томе што је роман почетком седамдесетих година прошлог века екранизован, немогуће размишљати о роману Доротеј изван мајсторских портрета његових главних јунака које је оживела Мирјана Лехнер.

Све на овој помало необичној изложби квалификује Мирјану Лехнер као врхунског графичара. Њени цртежи пером у којима се арабескне линије пањева на крају пројављују као парадигма борбе дрвета да остане укоренењено, снажни су и упечатљиви, и представљају одраз дубоке унутрашње теме ауторке као Јеврејке која је и сама преживела Холокауст.

И док су портрети рађени оловком филигрански прецизни и психолошки снажни, сцене су нежне, рађене акварелом. Све је у њима ведро, лако и прозрачно, као у књигама за децу и у небројеним илустрацијама, муралима са Лепенског вира и сценографијама које је Мирјана Лехнер током своје дуге каријере илустратора у земљи и иностранству урадила.

Стваралачки напор Мирјане Лехнер није остао незапажен, и то на најмање два поља. Као илустратора – за шта је добила све најважније домаће награде, као и награду за животно дело – али и као врсног еколога чије су илустрације бивале излагане на престижним светским еколошким скуповима и изложбама као што је био Биос у Новом миленијуму, 1988. у Атини и на изложби Ту је прошао човек у Галерији библиотеке града Београда 1991. године.

Стога роман Доротеј, Мирјана Лехнер, и природа Ариља, остају заувек овековечени и испреплетани, одражавајући једну универзалну наду: да неће нестати под налетима све већег немара према земљи која нам је – а тога се треба стално подсећати – остављена само на чување.

др Чедомила Маринковић

Људи кажу да, када некога познајеш из младости, заувек наставиш да га гледаш кроз призму невиних надања и очекивања од живота. Са платформе заједничких суочавања са изазовима, које су пред њих постављале људске, или прилике диктиране околностима, израсло је Добрилово и Мирјанино дело, као круна вишедеценијског пријатељства, са једне и њихових појединачно импресивних, уметничких биографија са друге стране.

Добрилов изванредан одећај за ритам и метрику речи наишао је на пуну компатибилност са Мирјаниним цртачким умећем. Начин употребе линије, одаје дубоку и дуготрајну посвећеност коришћењу њених изражајних могућности и изградњи композиционих решења. У крјњем ефекту, ничег тешког и монументалног нема у Мирјаниним радовима. Чак и кад се бави тешким и озбиљним темама и ликовима, њено дело поседује неку прозачност и лакоћу, који буде наду. Тај осећај темељи се, пре свега, на умећу да, наизглед овлаш нанетим линијама, које обавезно сугеришу израстање и покрет, изгради чврсту и стабилну структуру. Ритам бојених наноса, дефинисан такође линеарно, у задатим гамама, из позадине, потпомаже такво композиционо устројство у целини.

Ипак, фрагментарно, сваки лик је комплексна студија за себе. Употпуњен делићима амбијента који га објашњавају, он се готово пред очима посматрача гради као резултанта животних прилика и властитих уверења и очекивања, обавезно прожетих сумњом.

Сличан приступ, испољио је и Добрило у оквирима вербалног кода. Одлични познаваоци људске природе, сами проистекли из искуства, утемељеног, како на великим историјским ломовима у којима су учествовали, тако и на периодима хармоније, њих двоје научили су да одвоје једне од других и да нужду посматрају као главни мотивациони елемент.

Дубоко разумевање које у посматрачу буди такав однос према ликовима и ситуацијама, укоренењено је у властитом искуству, сталној потреби да се из њега искорачи и анксиозности коју ствара осећај да је то немогуће.

Мада се један део критичара не би сложио, мени се чини да је дело продужени, видљиви ентитет творца. У разговорима са Мирјаном, схватила сам количину њене жеље да испоштује замисао пријатеља и дубину сумње да ли то ради како треба. Разумевање за грешке и неминовност људских страдања, никад не израста из осећаја супериорности, већ управо из сумње да ли смо дорасли задатку.

Сања Софијанић

Мирјана Лехнер Драгић Рођена у Београду, Академију примењених уметности, графички одсек, завршила је у Београду 1963. године у класи професора Михајла Петрова. Члан УЛУПУДС-а од 1970. Године, статус слободног уметника од 1965. По завршетку студија бавим се: илустровањем, опремом књига, ликовно-педагошким радом и сликањем. Била је једно краће време професор у осмогодишњим школама као и професор у средњој дизајнерској школи у Новом Саду, предавала опрему књиге и декоративно писмо. Сарађивала је са издавачким и новинским кућама као што су: Народна књига, Просвета, Тањуг, Завод за уџбенике и наставна средства. Била је низ година спољни сарадник наших познатих археолога, Завода за заштиту културних споменика Новог Сада, Завода за заштиту културних споменика Југославије, Музеја града Београда, Војвођанског музеја, као и у Сремској Митровици, одељења за археологију филозофског факултета у Београду. У књизи Лепенски вир, др Драгослава Срђевића (1969) године, радила је уметничке цртеже, као и сарађивала са; др академиком Б.Брукнером др академ. Б. Јовановићем др академ. Н. Тасићем...

Моје Слике налазе се у приватним колекцијама и државним музејима у земљи (М. Града Београда, М. Рударства -Бор, М. Смедеревска Паланка, Н. М. -Београд(Ниш) Н. М. Ужиче, Н. М. Зрењанин, Н. М. -Суботица, Јеврејски историјски музеј-Београд...Као и у иностранству; М. Ане Франк, -Њујорк, Јеврејски М.-Атина,... Сарађивала са више галерија у Паризу(Г. Лафагет, Г. У улици Сене), Израелу (Г. "Блуе анд вхите" у улици Кардо...), Хрватска (Хвар, Бејахад, Дубровник-Сесаме), Ц. Гора (хотел Милочер), Сарајево (Олимпијске Игре)...

Др Жељко Драгић (историчар – новинар) из Беча, који је за докторску дисертацију узео тему "Кладовски транспорт" поводом седамдесет година од страдања јевреја из средње Европе. У тој књизи аутор је посветио неколико страница мојој изложби(која се одржала у Кладову 2012.год. и уз текст (на два језика), приложио је и неколико мојих радова као и на самим корицама, исте књиге. Промоцију је 2013. имао и у самом Кладову и то у исто време кад се десавала и моја изложба са допуњеним радовима на исту тему. У Израелу 2012. у кибуцу Ган Шмуел група потомака преживелих из Кладовског транспорта, организовали су поводом 70 година од страдања (1200 људи) знаајну манифестацију где су присуствовали; амбасадор Србије, амбасадор Аустрије, директор музеја Јад вашем из Јерусалима и велики број гостију (преко 1000). Неколико мојих радова били су изложени и запажени од стране посетиоца. Ти радови су остали у Израелу.

Одабране значајне самосталне изложбе

- 1970 - Београд, "Облици" - комбинована техника, галерија НУ "Веселин Маслеша";
- 1973 - Београд, "Постер за дечију собу", комбинована техника, у холу Малог позоришта "Душан Радовић";
- 1974 - Нови Сад, "Постер за дечију собу", комбинована техника и илустрације поводом Змајевих дечијих игара у фајајеу Скупштине, на Иршком Венцу и у вртићу;
- 1979-Београд, "Песнициња Десанка Максимовић као инспирација", акварели, цртежи, комбинована техника, у библиотеци "Ђорђе Јовановић";
- 1987 - Вуковар - "Обнављање", еколошка тема, акварел, цртеж, комбинована техника, галерија Цорнакум;
- 1988 - Атина - "И ту је прошао човек" - еколошка тема, тхе сецонд Б.И.О. интернационал конференце "Биос ин тхе Нехт Милениум", акварели цртежи, комбинована техника, галерија хотела Интерконтинентал;
- 1990 - Бор, "Од варница до пожара", еколошка тема, комбинована техника, Музеј рударства и металургије;
- 1991 - Београд, "И ту је прошао човек", еколошка тема, комбиноване технике, галерија, Библиотека града Београда;
- 1992 - Белграде - "Тхе Данубе, а Ривер оф Кооператион", Тхе Фоуртх Конференце;
- 1993 - Београд, "Мостови живота", акварел, цртеж, јајчана темпра, галерија Коларчевог народног универзитета;

- 1994 - Београд, "Чипке моје тетке" (Ерне Папо), комбинована техника, Јеврејски историјски музеј;
- 1998 – Софија, ЕСПЕРАНСА98, "Чипке моје тетке";
- 1999 – Ариље, "Сећања и моји снови", Културни центар ;
- 2002 Београд, Галерија СИНГИДУНУМ, "Чипке моје тетке", "Њих не смемо заборавити", "Синагоге"
- 2002 Софија, ЕСПЕРАНСА2002, промоција Јеврејског календара-каталога
2005. Суботица поводом 100 година суботичке синагоге у Панчеву
2006. "Синагога као уметничко наслеђе" Народни музеј Зрењанин поводом 110 година синагоге и 65 година Холокауста
2007. "Синагога као уметничко наслеђе" ЈОНС одабрао и отворио уметнички критичар Андреј Тишма
2007. "Синагога као уметничко наслеђе" галерија КЦ "Лаза Костић", изложбу отворио градоначелник Сомбора
2008. "Сарајевска Хагада као инспирација" галерија СКЦ Нови Београд
2009. "Сарајевска Хагада као инспирација" Народни Музеј Ужице, Јокановића кућа
2011. "Пут ка светлости" "Кућа Ђуре Јакшића"
2011. "Сарајевска Хагада као инспирација и синагоге" Народни музеј Београда (Синагога-Ниш)
2012. "Нада је заувек остала на Дунаву"(посвећена страдању-Кладовски транспорт , галерија Центра за културу Кладово
2012. "Нада је заувек остала на Дунаву" и "Пут ка обећаној земљи" Народни музеј-Зрењанин
2018. у Пожаревцу, у **Центру за културу, Њих не смемо заборавити**
2020. године, у оквиру манифестације **"Добрилови дани"** у Ариљу, Доротеј
2003. Промоција књиге "Сан између слике и речи" Мирјане Лехнер Драгић и Иване Миланков књижевнице, професор др. Академик Владета Јеротић је дао приказ у књизи у издању Гутенбергове Галаксије. Промоција је одржана у Кући Ђуре Јакшића и том приликом изложене су и илустрације које су биле заступљене у тој књизи. Поред неколико откупних награда (архитекта Митровић за хотел Елен у Ариљу), као и велик број признања, најзначајније награде:
1993. Годишња награда УЛУПУДС-а за ликовно остварење за изложбу "Мостови Живота" на КНУ,
2002. Годишњу награду за изложбу у СИНГИДУНУМ-у 2002. за изложбу "Чипке моје тетке Ерне" и "Њих не смемо заборавити", том приликом била је и промоција јеврејског зидног календара у функцији каталога.
2006. Годишњу награду УЛУПУДС-а за изложбу "Синагога као уметничко наслеђе" и друга остварења.
- 2013. Награду за животно дело УЛУПУДС-а**
- Ликовно-педагошким радом бавила се и у ЈОБ-у, водила је ликовну секцију "Леон Коен". За позориште "Краљ Давид" урадила низ сценографија као што су: "Мирјамина коса", "Виолиниста на крову", "Јосиф и његова браћа", При учествовању позоришта на такмичењима (градско, републичко, међународно), моје сценографије су добијале награде...
1995. постала сам члан THE BEN URI GALLERY The London Jewish Museum of Art